

הוועדה לבחינת התחרות בשוק האשראי

מבוא

סעיף 12 לחוק להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל (תיקוני חקיקה), התשע"ז-2017 (להלן - "החוק") קובע כי תוקם ועדה לבחינת התחרות בשוק האשראי (להלן - "הוועדה" או "ועדת היישום"), אשר תפקידה¹ לעקוב אחר יישום הוראות החוק ולהמליץ על צעדים לשיפור והגברת התחרות בשוק האשראי; לערוך בדיקות תקופתיות של מצב התחרות בשוק האשראי ולאחר חסמים בהתפתחות התחרות בשוק; ולהמליץ לשר האוצר ולנגידה בעניין הפעלת הסמכות לשנות את הגדרת החוק לבנק בעל היקף פעילות רחב.

חברי הוועדה הם²: המנהל הכללי של משרד האוצר ומנהל חטיבת המחקר בבנק ישראל, והם ישמשו יושבי הראש של הוועדה; המפקחת על הבנקים; הממונה על התקציבים במשרד האוצר; הממונה על שוק ההון, הביטוח והחיסכון; הממונה על הגבלים עסקיים; והממונה על מערכות תשלומים בבנק ישראל.

ביום 25.10.2017 פרסמה הוועדה רשימת תבחינים מדידים לבחינת ההצלחה בהגברת התחרות בשוק הבנקאות, כנדרש על פי החוק (להלן: "מסמך התבחינים").

דו"ח זה הינו הדוח הראשון של ועדת היישום. הדו"ח מתמקד בתיאור התהליך וההתקדמות בביצוע צעדים רגולטוריים. מדובר בצעדים הפועלים להסרת חסמי כניסה ומעבר ולכן הם משלימים את ההפרדה המבנית עליה הוחלט בחוק ומהווים צעד ראשון ומרכזי בהגברת התחרות. כפי שיפורט להלן, מעת פרסום החוק ועד לפרסום דו"ח זה פעלו הרגולטורים השונים רבות במטרה להסיר חסמים משמעותיים לקיומה של תחרות בשוק האשראי. בהתאם לאמור במסמך התבחינים יוצגו דו"ח זה רק חלק מהתבחינים כאשר התבחינים להתפלגות נתחי השוק, הכמויות והמחירים יחשבו רק החל מהדוח השני שתפרסם הוועדה, בכפוף לקבלת נתונים מהרגולטורים השונים. הטעם לכך כפול: ראשית, עד היום לא היו קיימים נתונים לגבי גופים חוץ בנקאיים רבים שכן גופים אלה לא היו חייבים באיסוף ודיווח הנתונים. שנית, כאמור במסמך התבחינים, לא מן הנמנע כי טרם יוסרו חלק מחסמי הכניסה והמעבר בשוק האשראי, לא יהיה שינוי משמעותי בתחרות ובמדדים כמותיים שונים. כפי שיפורט להלן, חלק ניכר מהחסמים טרם הוסרו ואף ההפרדה המבנית טרם התממשה.

הוועדה דנה ובחנה את תוצאות הבדיקות שהתבצעו על ידי חבריה ואת הצעדים הרגולטוריים בהם נקטו בהתאם לתבחינים שנקבעו. הדו"ח שיוצג להלן מהווה את הניתוח החצי שנתי הראשון שמוסרת הוועדה לממשלה, לוועדת הכספים ולוועדת הכלכלה של הכנסת והוא מבוסס על עבודת הוועדה.

¹ סעיף 12(ב) לחוק

² סעיף 12(א) לחוק

בדוח, נעדכן על ההתקדמות עבודת הרגולטורים ונחשב את התבחינים שנקבעו תוך התייחסות לתיאוריה הכלכלית בנוגע לחסמי כניסה ומעבר. הסרת חסמים אלו נמצאת במוקד עבודת ועדת היישום במיוחד בעת הנוכחית.

דווח בהתאם לתבחינים שנקבעו

הוועדה להגברת התחרות בשירותים בנקאיים ופיננסיים נפוצים (להלן "ועדת שטרומ"), הצביעה על כך שענף שירותי הבנקאות הקמעונאיים ללקוחות פרטיים ולעסקים קטנים בישראל מתאפיין בשורת חסמים הפוגעים בהתפתחות התחרות בענף.

החסמים אותם ציינה ועדת שטרומ היו חסמי רגולציה, יתרונות לגודל, הצורך במוניטין, הצורך בחיבור למערכות פיננסיות, עליונות המידע על הלקוח המצוי בידי הבנקים ביחס למידע הזמין למתחרים, נטיית הלקוחות לצרוך שירותים פיננסיים כסל, קושי בהבנת המוצרים וכיצוע השוואות, וקושי בהעברה של פעילויות החשבון למתחרה.

על מנת להתגבר על חסמים אלו, שטחה ועדת שטרומ שורה של המלצות, אותן תרגמו הרגולטורים השונים הפועלים בתחום לצעדים מעשיים. צעדים אלו פורטו במסמך התבחינים אשר פרסמה ועדת היישום ביום 25 לאוקטובר 2017. כמו כן, פורסם לוח זמנים לביצועם של הצעדים התלויים ברגולטורים. להלן פירוט הצעדים שיש לבצע על מנת להסיר חסמים אלו:

1. צעדים רגולטורים:

להלן רשימת הצעדים הרגולטורים שנקבעו ודיווח לגביהם:

- 1.1. **ייסוד מאגר האשראי ומתן דירוג אשראי (כשהמאגר יקום הוועדה תקבע כללים ספציפיים למדידת האפקטיביות שלו).**
- כחלק מחוק נתוני אשראי התשע"ו³ 2016, מוקם בימים אלו בישראל מאגר נתוני אשראי, אשר יכלול נתונים רלוונטיים לביצוע דירוג אשראי ללקוחות קמעונאיים.
- אחת המטרות העיקריות של מאגר זה היא הגברת התחרות בשוק האשראי הקמעונאי והרחבת הנגישות לאשראי במשק³: הקמת המאגר תאפשר למתחרים נוספים להתחרות באפקטיביות בתחום האשראי, ותסייע לצמצם את פערי המידע הקיימים היום בין ספק השירותים הפיננסיים העיקרי של הלקוח, בדרך כלל הבנק בו הוא מנהל את חשבון העו"ש שלו, לבין ספקים מתחרים.
- העבודה על המאגר מתנהלת בהתאם ללוחות הזמנים והמאגר צפוי לקום בהתאם, קרי עד תחילת שנת 2019.
- באחריות תחום שיתוף נתוני אשראי בלשכת מנכ"ל בנק ישראל.

³ חוק נתוני אשראי, התשע"ו-2016

1.2. פתרון חסם המחשוב.

- אחת מהעלויות הקבועות המשמעותיות ביותר של בנקים, ולכן אחד מחסמי הכניסה העיקריים לתחום, היא בניית מערכת מחשוב. התשתית הטכנולוגית של בנקים מורכבת ויקרה להקמה, ובניית מערכת מחשוב שתעמוד בכל כללי הרגולציה מורכבת ויקרה ביתר שאת. נבחנות מספר דרכים בהן המדינה יכולה לסייע בהפחתת חסם זה, ביניהן מתן מענק לבנק חדש ולשותף טכנולוגי אשר יקימו לשכת שירות אשר תספק שירותי מחשוב לבנק החדש ולבנקים נוספים בעתיד.

- בתחילת חודש פברואר 2018 הוקמה ועדה לקביעת כללים למתן מענקים במשרד האוצר. במהלך חודש אפריל הופץ קול קורא לציבור ובמסגרתו התקבלו מספר עמדות מגופים שונים אשר התייחסו לאופן קביעת הכללים למתן מענקים להקמת לשכת השירות. תאריך היעד שנקבע במסמך התבחינים היה ה- 31.01.2018 אך בכפוף לאילוצים עודכן התאריך ל- 10.06.2018.

- באחריות משרד האוצר.

1.3. קביעת הוראות לעניין צפייה במידע פיננסי מקוון.

- במסגרת חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (שירותים פיננסיים מוסדרים), תשע"ו-2016 (להלן - חוק הפיקוח) נקבע פרק יא-1 שירות להשוואת עלויות פיננסיות. הפרק האמור מסדיר את השירותים שיינתנו ללקוחות על ידי חברות טכנולוגיות באמצעות קבלת גישה לצפייה במידע מקוון אודות לקוח, המצוי בחשבון בנק. השירותים האמורים דומים בעיקרם לשירותי מידע שהוסדרו במסגרת דירקטיבת התשלומים האירופאית (PSD2). שירותים אלה מאפשרים לקבל מידע מגופים פיננסיים או להעבירו לגופים פיננסיים בשם הלקוח ובהסכמתו לצורך קבלת השירותים הבאים: השוואת עלויות, ריכוז מידע ממספר גופים פיננסיים, קבלת הצעות ערך משירותים פיננסיים מתחרים לשירותים המסופקים על ידי הבנק וקבלת ייעוץ להתנהלות הפיננסית של לקוח.

- האסדרה תאפשר לציבור לעשות שימוש במידע הקיים בבנק ובזכות זה לקבל שירותים מחברות טכנולוגיות חוץ בנקאיות. לדוגמא, שירותים אשר יסייעו בהגברת התחרות בשירותים הפיננסיים. המידע יוכל לשמש להשוואת מחירים המבוססת על צרכי הלקוח, כך שיהיה קל ללקוח להבין כמה הוא משלם בפועל עבור השירותים שהוא צורך וכמה ישלם עבור אותם שירותים במידה והוא יעבור לספק אחר. במידה ולקוח יבחר לצרוך שירותים ממספר גופים שונים, שקיפות המידע תאפשר לו לרכז את המידע הפיננסי שלו במקום אחד, ולצפות בו בצורה מאוחדת.

- יצוין כי אסדרה זו מהווה נדבך מרכזי בחזון הוועדה להגברת התחרות בשירותים בנקאיים ופיננסיים נפוצים שראתה באיום תחרותי חוץ בנקאי גורם מהותי המגביר את התחרות לטובת הלקוחות הקמעונאים.

- מאז חודש פברואר 2017 צוות הכולל נציגי משרד האוצר, רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון, משרד המשפטים, בנק ישראל ורשות ההגבלים העסקיים עוסק בגיבוש תקנות שיאפשרו צפייה במידע פיננסי מקוון לפי סעיף 70 לחוק הפיקוח. נכון לתחילת חודש מאי 2018, עבודת הצוות טרם הסתיימה.
  - האחריות לביצוע הינה של משרד האוצר ורשות שוק ההון בהסכמת משרד המשפטים ובהתייעצות עם בנק ישראל ורשות ההגבלים העסקיים.
  - תאריך היעד שנקבע במסמך התבחינים היה ה- 15.11.17, אך בכפוף לאילוצים עודכן התאריך ל- 30.06.2018.
- 1.4 קביעת עמלה צולבת לשנים הבאות.**
- העמלה הצולבת היא עמלה המועברת מהסולק למנפיק בעסקות בכרטיסי תשלום. בשנת 2011 קבע בית הדין להגבלים עסקיים מתווה להפחתת העמלה הצולבת עד לשיעור של 0.7%. ועדת שטרומ המליצה על הפחתת העמלה בשים לב, בין היתר, לרמת עמלת המנפיק באירופה. כמו כן הומלץ כי פעולות הרשויות המוסמכות יובאו להתייעצות מוקדמת לוועדת היישום. קביעת העמלה תספק ודאות לשחקנים המעוניינים לפעול בתחום.
  - מאחר וקיימת חשיבות רבה בקביעת העמלה הצולבת לשנים הבאות כבר היום ולאור הסמכות שיש לבנק ישראל בקביעת עמלה זו, הוקם צוות בבנק ישראל האמון על קביעת העמלה הצולבת לשנים הבאות בהתאם למתודולוגיה שיושמה ע"י בית הדין להגבלים עסקיים.
  - תאריך היעד שנקבע במסמך התבחינים היה ה- 31.12.2017. ב-16.01.18 נגידת בנק ישראל הודיעה על כוונתה להפחית את העמלה הצולבת בעסקאות חיוב נדחה. בהמשך לזאת, לאחר קבלת הערות הציבור, ב-25.02.2018 פרסמה נגידת בנק ישראל את המתווה הסופי להפחתת העמלה הצולבת. נקבע כי החל מ-01.01.2019 העמלה הצולבת בעסקאות חיוב נדחה תופחת לשיעור של 0.6% ומ-01.01.2020 תופחת העמלה ב-2.5 נקודות בסיס בכל שנה עד לשיעור של 0.5% ב-01.01.2023. כמו כן הודיעה הנגידה על העמלה הצולבת בעסקאות חיוב מידי במתווה יורד עד לשיעור של 0.25% בינואר 2023.
  - האחריות לביצוע הינה של הפיקוח על הבנקים.
- 1.5 קביעת הסכם חלוקת ההכנסות בין השחקנים השונים (בנקים וחברות כרטיסי אשראי).**
- כחלק מתהליך ההפרדה שבין הבנקים לחברות כרטיסי אשראי, נקבע כי הסכמי חלוקת ההכנסות יקבעו בין הצדדים אלא אם כן, המפקח על הבנקים יחליט אחרת.
  - הפיקוח על הבנקים פרסם ביום 22.04.2018 טיוטת אסדרה להערות הציבור ובה התייחסות להסכמי התפעול ולחלוקת ההכנסות בין השחקנים. הליך האסדרה צפוי להסתיים עד ה- 31.05.2018 (תאריך היעד שנקבע במסמך התבחינים היה ה- 31.12.2017).

האחריות לביצוע הינה של הפיקוח על הבנקים והנושא בטיפולו.

1.6. אסדרת שירותי תשלום.

- כיום לא קיימת אסדרה כוללת לשירותי תשלום במדינת ישראל. במקומות מסוימים, הוראות חוקי הפיקוח הקיימים מתייחסים לחלק מנותני שירותי התשלום, למשל חברות העוסקות בסליקה של עסקאות תשלום. במקומות אחרים האסדרה הקיימת מהווה חלק מרישיון כללי למתן שירותים פיננסיים ואינה מתאימה למאפיינים הייחודיים של נותני שירותי התשלום, למשל הצורך של נותני שירותי התשלום בחיבור לתשתיות התשלומים - מערכות התשלומים, והצורך של מערכות התשלומים לוודא כי הרישיון של נותני שירותי התשלום מתאים לרמה הנדרשת של ניהול סיכונים תפעוליים לצורך ההשתתפות בהן. האסדרה תאפשר כניסה של שחקנים חדשים לשוק, תשמור על עניינם של הצרכנים ותגן על בטיחותם של הגופים האחרים שפועלים במערך התשלומים בישראל.
  - אסדרת מכלול שירותי התשלום צריכה להתבסס על סטנדרט בינלאומי מקובל בדגש על עקרונות דירקטיבת התשלומים האירופאית (PSD2) ובהתאמה לשוק המקומי. ככל ששירותים אלו יפוקחו על ידי רגולטורים שונים, יש ליצור אסדרה אחידה ותנאי גישה שוויוניים והוגנים שיאפשרו את השתתפותם של הגופים החוץ בנקאיים במערכות התשלומים באופן שישמור על יציבותן ויעילותן. בנוסף, לאור ההתפתחויות הטכנולוגיות בשנים האחרונות נדרש להסדיר את מעמדם של הגופים שמספקים שירותי מידע וייזום תשלומים שכן יש להם תפקיד חשוב ביצירת איום תחרותי חוץ בנקאי וביכולתו של הלקוח לנהל את חשבונותיו אצל ספקים שונים.
  - צוות הכולל נציגי משרד האוצר, רשות שוק ההון, ביטוח וחסכון, משרד המשפטים, בנק ישראל ורשות ההגבלים העסקיים עוסק בגיבוש טיוטת הצעת החוק כאמור לפיקוח על שירותי תשלום. טיוטת הצעת החוק חולקה לשתי טיוטות: האחת עוסקת בהגנות הצרכניות ופורסמה על ידי משרד המשפטים, וטיוטה שנייה בנושא הרישוי, הפיקוח וגישה נאותה לתשתיות התשלומים עדיין בדיונים והיא תקודם על ידי משרד האוצר.
  - תאריך היעד שנקבע במסמך התבחינים היה ה- 31.12.2017 והאחריות לביצוע שנקבעה היא של משרד האוצר ורשות שוק ההון. הליך גיבוש התזכיר צפוי להסתיים עד ה- 31.05.2018
  - בנוסף, מאז ראשית חודש מאי 2018, עוסק צוות הכולל את נציגי משרד האוצר, רשות שוק ההון, ביטוח וחסכון, משרד המשפטים, בנק ישראל ורשות ההגבלים העסקיים בגיבוש טיוטת הצעת חוק לפיקוח על שירותי ייזום פעולות, בהתאם לעקרונות ה-PSD2.
- 1.7. חקיקת חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (שירותים פיננסיים מוסדרים) (תיקון מס' 4) (הפעלת מערכת לתיווך באשראי).**
- החוק האמור מסדיר תחת פיקוח רשות שוק ההון פעילות של סקטור נוסף באשראי קמעונאי הניתן באמצעות מערכת P2P (Peer to Peer). מערכות אלה מתווכות באופן

מקוון בין מלווים ללווים (שהם יחידים או תאגידיים⁴), הלווים עד 1 מיליון ש"ח באמצעות המערכת. מערכת P2P, מאפשרת לקשר בין לוויים למלווים, באמצעות רשת האינטרנט, לשם יצירת עסקת אשראי. בין יתר החוק גם קבע הסדרים להגנה על לוויים ומלווים באמצעות המערכת, לרבות הסדרים לעניין איסור העברת פרטים מזהים של לקוחות.

- מערכות P2P יוצרות אלטרנטיבה זמינה להשקעה בעבור משקיעים ויוצרת אלטרנטיבה נוספת לקבלת אשראי בעבור לוויים, ומהוות תחליף תחרותי לקבלת אשראי למשקי הבית ולעסקים הקטנים. המערכות מתאפיינות בשקיפות ובפשטות תפעולית, ובנוסף, מכיוון שהן מבוססות טכנולוגיה, ביכולתן להוזיל עלויות ולצמצם את פערי הריבית בין הלווה למלווה. כך, בין השאר, השימוש במערכת חוסך את הצורך בתיווך המוסדות הפיננסיים הקלסיים כמו הבנקים וחברות כרטיסי אשראי.

- חקיקת החוק הושלמה במהלך חודש יולי 2017 והחוק נכנס לתוקף ב-01.02.2018.

- אחריות לביצוע של משרד האוצר ורשות שוק ההון.

1.8. הפחתת דרישות ההון מבנקים חדשים.

- הפיקוח על הבנקים פרסם ביוני 2016 טיוטת מתווה להקמת בנק חדש ובה נקבע כי בנק חדש יידרש להון עצמי ראשוני של 50 מיליון שקלים זאת לעומת דרישה להון של 400 מיליון שקלים הקיימת כיום.

- בטיוטה פורסם כי הפחתת דרישות אלה הותנתה בשלושה תנאים מקדימים: הקמת ביטוח פיקדונות; הגדרת כלי טיפול בבנק בקשיים וכשל (כלי רזולוציה); והשלמת הבנייה של מאגר נתוני אשראי (סעיף 1.1 למסמך זה).

- מכיוון שלא הבשילו התנאים להסכמה בנושא ביטוח פיקדונות ואסדרת בנק בקשיים וכשל, ומכיוון שבנק ישראל לא מעוניין לעצור יוזמות להקמת בנק חדש ככל שתהיינה, בנק ישראל יאפשר להקים בנק חדש עם הון עצמי מופחת (50 מיליון ש"ח), גם טרם הבשילו כל התנאים שהוצגו בטיוטת העקרונות מתאריך 14.06.2016.

- בהתאם להסכמות בין מנכ"ל משרד האוצר ונגידת בנק ישראל סוכם כי יופק מסמך עקרונות שיתווה את המדיניות המקלה לפתיחת בנק חדש. וכל בקשה שתגיע קודם לכן תיבחן לגופה.

- המסמך העקרונות יפורסם לציבור עד ה 01.06.2018

סעיפים 1.9, 1.10, 1.11, מתמקדים בפתיחת וסגירת חשבונות אונליין

על מנת לאפשר תחרות אפקטיבית בין ספקים שונים של שירותים פיננסיים, חשוב שתהליך פתיחת וסגירת חשבונות יהיה פשוט ונגיש ככול הניתן. על כן הרגולטורים

---

4 פיקוח על הלוואות לתאגידיים שלווים מעל 1 מיליון ש"ח באמצעות מערכות P2P יעשה לפי חוק ניירות ערך בידי רשות ניירות ערך.

- השונים יתאימו את הוראותיהם כך שתהיה אפשרות לפתוח ולסגור חשבונות, לכל סוגי הלקוחות, באופן מקוון, ועל חלק מספקי השירות אף תוטל חובה לאפשר זאת.
- 1.9. **מתן אפשרות לפתיחת חשבון ראשון אונליין (תוך הסרת מגבלות איסור הלבנת הון).**
- נוסח סופי של תיקון להוראת בנקאות בתקשורת, בנושא זה פורסם בסוף חודש מרץ 2018.
  - תאריך היעד שנקבע במסמך התבחינים היה ה- 31.12.2017. אך בכפוף לאילוצים התאריך עודכן ל- 30.04.2018
  - באחריות הפיקוח על הבנקים.
- 1.10. **מתן אפשרות לפתיחת חשבון אונליין לחברה.**
- גיבוש טיוטת תיקון לצו והתאמתו לעידן הדיגיטלי, והעברת לרשות לאיסור הלבנת הון ומשרד המשפטים.
  - מועד הסיום הצפוי הינו ה- 31.12.2018, זאת בכפוף למסקנות בחינה שתבצע בפיקוח על הבנקים עד ל- 31.03.2018. בדיקת הפיקוח על הבנקים העלתה כי התיקון האמור מותנה בתיקון צו איסור הלבנת הון הבנקאי. בהתאם לכך, נדרש שיתוף פעולה עם משרד המשפטים והמשרד לביטחון פנים. הוראת נוהל בנקאי תקין תתוקן לאחר תיקון הצו.
  - באחריות הפיקוח על הבנקים.
- 1.11. **מתן אפשרות לסגירת חשבון אונליין.**
- האפשרות קיימת אך נדרש חידוד של הדרישה בהוראות. יטופל במסגרת פרויקט ניוור חשבונות.
  - תאריך היעד שנקבע במסמך התבחינים הוא 30.06.2018.
  - באחריות הפיקוח על הבנקים.
- 1.12. **מתן אפשרות להנפקת כרטיס חיוב און ליין.**
- האפשרות להנפיק כרטיסי תשלום באופן מקוון חשובה להתפתחות היכולת של גופים חוץ בנקאיים להתחרות בתחום זה, והרגולטורים יתאימו את הוראותיהם על מנת לאפשר זאת.
  - צעד זה, צפוי להתבצע עד ל- 30.06.2019, בכפוף להשלמת אסדרת שירותי תשלום כאמור בסעיף 1.6.
  - באחריות הפיקוח על הבנקים ורשות שוק ההון.
- 1.13. **מתן אפשרות להעביר חשבון עו"ש בצורה בטוחה וקלה לצרכן.**
- חשבון העו"ש הוא אחד המוצרים הפיננסיים המרכזיים בו משתמשים לקוחות קמעונאיים, ופעמים רבות משמש ה"עוגן" אשר סביבו נצרכים שירותים רבים נוספים. בד בבד, זהו גם אחד המוצרים המסובכים ביותר להעברה בין ספקים שונים, בין היתר מכיוון שחשבון העו"ש הוא הנקודה המרכזית באמצעותה מועברים אל הלקוח הקמעונאי כספים, וממנה מתבצעים תשלומים. על כן, על מנת להעביר את החשבון הלקוח נאלץ

כיום להתקשר עם כלל הגורמים השונים המזכים ומחייבים את חשבוננו על מנת לעדכן אותם על מעבר החשבון. בנוסף, הלקוח עשוי לחשוש שבמידה ויעביר את חשבון העו"ש לספק אחר, הדבר יגרוור סיכון לאבדן כסף שאמור היה להיכנס לחשבון, או לכך שתשלום שאמור היה להתבצע לא יבוצע.

- לאור זאת הרגולטורים השונים פועלים על מנת לקדם פתרונות שיקלו על חסם זה. משרד האוצר ובנק ישראל מתעתדים ליישם פתרון דומה למערכת ניווד חשבוניות הקיימת בבריטניה. בבסיס הפתרון מוצע להקים בישראל מעין מנגנון 'עקוב אחרי' אשר יאפשר ניווד פשוט של חשבון הלקוח. אימוץ הפתרון הנ"ל יביא לכך שכל מה שיידרש מהלקוח כאשר הוא רוצה לעבור בנק יהיה לידע את הבנק החדש במספר החשבון בבנק הישן ולבחור תאריך מעבר. הפתרון המוצע יפחית משמעותית את הטרחה הביורוקרטית ללקוח המעוניין בהעברת חשבוננו מבנק אחד למשנהו. כמו כן, החלת הפתרון תצמצם למינימום את החשש של הלקוח שחלק מפעילותו הכלכלית "תאבד בדרך" והוא ייזק כתוצאה מניוד החשבון.

- ביום 22 במרץ 2018 אושר בכנסת חוק התכנית הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום המדיניות הכלכלית לשנת התקציב 2019), התשע"ח-2018 ובמסגרתו תוקן חוק הבנקאות (שירות ללקוח), התשמ"א-1981 על מנת לצמצם את חסמי המעבר הקיימים בשוק הבנקאות ולאפשר ללקוח של בנק להעביר את הפעילות הפיננסית המתנהלת בחשבון הבנק שלו, מהבנק שבו היא מתנהלת לבנק אחר, באופן מקוון, נוח ובטוח.

- יישום החוק יבוצע עד שלוש שנים ממועד התחילה - עד מרץ 2021. כאשר, שר האוצר, בהסכמת נגיד בנק ישראל ובאישור ועדת הכלכלה של הכנסת, רשאי לדחות את המועד האמור בשניים עשר חודשים נוספים. האחריות הרגולטורית לביצוע היא של הפיקוח על הבנקים ואגף התקציבים במשרד האוצר.

1.14 קביעת כללים לאסדרת מעמדו ופעולתו של סולק מתארח.

- הצורך בחיבור ישיר אל מתג כרטיסי האשראי בשב"א עשוי להוות חסם לפעילותו של סולק חדש. לאחרונה שודרגה המערכת וכיום היא מסוגלת לתמוך בפעילותם של יותר משלושה סולקים. יחד עם זאת, פריסת המסופים שתומכים במערכת נמצאת עדיין בשלבים ראשוניים ועומדת על כ-7% ממסופי התשלום בישראל⁵. כלומר, ישנם עדיין מסופים בבתי עסק רבים אשר אינם תומכים במערכת החדשה, וסולק חדש לא יוכל לפעול בהם.

- סולק מתארח הינו סולק שאינו מחובר באופן ישיר למערכת התשלומים ומבצע סליקה באמצעות סולק אחר, שאינו סולק מתארח. לשם אירוח זה, יש צורך בקביעת כללים מחייבים הפיקוח על הבנקים יחד עם משרד האוצר גיבשו טיוטת כללי אירוח. לטיוטת

הכללים שפורסמו התקבלו הערות מהציבור. גובש נוסח סופי הממתין לאישור שר האוצר והנגידה. הכללים יפורסמו עד 31 במאי 2018.

- תאריך היעד שנקבע במסמך התבחינים היה ה- 31.12.2017.
- באחריות הפיקוח על הבנקים ומשרד האוצר.

1.15 הפחתת הנטל הרגולטורי על חברות כרטיסי אשראי (סולק בעל היקף פעילות רחב) בדומה ל- PSD.

- הפיקוח על הבנקים בוחן מתן שורה של הקלות ביישום הוראות הפיקוח על הבנקים (הוראות ניהול בנקאי תקין והוראות הדיווח לפיקוח ולציבור) לחברות כרטיסי אשראי, שיחולו בהתאם לפרופיל הסיכון ולמאפייני פעילותן של החברות. זאת במטרה להקטין את הנטל הרגולטורי ולאפשר להן התמודדות טובה יותר מול המתחרים בשוק.

- חברות כרטיסי האשראי העתידות להיות מופרדות הציפו סוגיות שונות בנושא הנ"ל.
- תאריך היעד שנקבע במסמך התבחינים היה ה- 31.03.2018. טיטת כללים להערוות הציבור פורסמה ביום 22.04.2018.
- באחריות הפיקוח על הבנקים.

1.16 השלמת הצעדים שהומלצו בנוגע לפרוטוקול 'אשראית' במסגרת דוח שרשרת ביצוע עסקה בכרטיסי חיוב⁶ ובכלל זה הגדרת כללים אחידים, סטנדרטיזציה, מודולריות, פתיחות ונגישות לכל הגורמים הרלוונטיים.

- פרוטוקול התקשורת "אשראית" הוא פרוטוקול התקשורת המשמש כיום את המשתתפים במערכת כרטיסי התשלום בישראל. כל מי שמעוניין להשתתף במערכת נדרש להכיר את הפרוטוקול וליישם אותו.

- בישראל התפתח מודל שלפיו חברת שב"א (שירותי בנק אוטומטיים בע"מ) מספקת חלק גדול ומגוון של השירותים בשרשרת ביצוע העסקאות בכרטיסי חיוב, ובכלל זה אספקת תשתית המתג, ניהול המסופים (התשתית המרכזית לקישור בין המסופים בבתי העסק לבין הסולקים והמנפיקים לצורך אישור וסליקה של עסקה בכרטיס חיוב), אסדרת העקרונות והכללים לפיתוח הפרוטוקול והשימוש בו, הסמכת המסופים, ממשק הסליקה ועוד. היסטורית, מבנה זה נתן מענה לצורכי השוק, אך הוא אינו בהכרח אופטימלי - במיוחד בתקופה זו, המתאפיינת בחדשנות טכנולוגית רבה המאפשרת לשפר את היעילות והבטיחות בתהליכי הסליקה של כרטיסי חיוב. צעדים אלו הינם שינויים הנדרשים לאורך

השרשרת של ביצוע עסקה בכרטיס חיוב בישראל, שינויים שמטרתם לשפר את יעילותו של שוק זה תוך שמירה על יציבותו ועידוד התחרות.

- המנפיקים והסולקים המשתתפים במערכת אשראית נדרשים לפעול בהתאם לפרוטוקול אשראית. צעדים אלו הנוגעים לפרוטוקול אשראית נועדו להקל על המשתתפים הקיימים והחדשים לספק את השירותים השונים בהתאם לפרוטוקול ובכך לאפשר לבתי העסק, ובפרט לבתי העסק הקטנים שעד כה לא כיבדו כרטיסי חיוב, להתחיל לקבל כרטיסי חיוב באופן המותאם לצורכיהם. השלמת יישום הצעדים שהומלצו בנוגע לפרוטוקול אשראית ישפרו את יעילותו של שוק כרטיסי החיוב בישראל ויעודדו את התחרות בו תוך שמירה על יציבותו.

- צעד זה באחריות חטיבת חות"ם בבנק ישראל והושלם ב- 09.08.2017.

בנוסף, הורתה ביום 24.09.2017 רשות ההגבלים העסקיים על שב"א להעביר הבעלות על הפרוטוקול אל עמותה ללא כוונת רווח, אשר כל המשתתפים הרלוונטיים יוכלו לקחת חלק בבעלות עליה, ובהפיכת הפרוטוקול לפומבי וזמין. צעד זה, שבוצע בשיתוף פעולה עם חטיבת חות"ם בבנק ישראל, צפוי להקל על גורמים שונים השוקלים להיכנס לתחום את הגישה לפרוטוקול, ולאפשר את המשך פיתוחו בהתאם לצרכיהם של כלל הגורמים.

1.17 **קביעת הוראות לעניין העברת מידע ממנפיק לתאגיד בנקאי לצורך הצגתו ללקוח.**

- כיום, המידע על פעולות שבוצעו בכרטיס תשלום שאינו בנקאי מוצגות ללקוח על ידי המנפיק בלבד. כתוצאה מכך לעיתים, הלקוח אינו יכול לצפות במידע על כרטיסי תשלום אלו באתר הבנק בו הוא מנהל את חשבונו ולערוך השוואות ולסכום את כל התנהלותו הפיננסית. אסדרת העברת המידע מהמנפיק אל הבנק, תאפשר ללקוח לצפות במידע שלו במרוכז באתר הבנק, ובכך תשווה את איכות השירות בין הבנק לבין המנפיק החוץ בנקאי.

- משרד האוצר, יחד עם הפיקוח על הבנקים ורשות שוק ההון, מגבש טיוטת תקנות להעברת המידע בין הגופים הפיננסיים השונים וטיוטת תקנות תפורסם בקרוב להערות הציבור.

- תאריך היעד שנקבע במסמך התבחינים היה ה- 31.12.2017. הליך קביעת ההוראות צפוי להסתיים עד סוף יוני 2018.

- ביצוע הצעד תלוי בקביעת תקנות על ידי משרד האוצר וקביעת הוראות ניהול בנקאי תקין.
- באחריות משרד האוצר ובכפוף לאישור משרד המשפטים.

1.18 **הסרת מגבלות לפעולתו של מאגד.**

- במסגרת החוק התווסף סעיף 7 בחוק הבנקאות (שירות ללקוח), תשמ"א-1981 שעיקרו קביעת איסור לחברות סליקה לסרב להתקשר עם מאגד (payment facilitator), שחל עליו צו איסור הלבנת הון ומימון טרור, או למנוע התקשרות בין מאגד לבין בית עסק, מטעמים בלתי סבירים. הרציונל בבסיס תיקון החוק היה לאפשר למאגדים לפעול אל מול

- חברות הסליקה כגורם עצמאי בעל כוח מיקוח אשר עשוי להביא להגברת התחרות והפחתת עמלות הסליקה, תוך ניטור סיכונים של הלבנת הון ומימון טרור.
- חוק הבנקאות (שירות ללקוח), התשמ"א-1981 קבע ש"מאגד" הוא תאגיד המרכז חיובים וזיכויים של ספקים המבוצעים באמצעות כרטיסי חיוב, ובלבד שהתאגיד הוא בעל רישיון לפי חוק הפיקוח, שחלים לגבי פעילותו כמאגד צו, לפי חוק איסור הלבנת הון, התש"ס-2000 ולפי חוק המאבק בטרור, התשע"ו-2016.
- ביום 15 למרץ 2018 נכנס לתוקפו צו איסור הלבנת הון (חובות זיהוי, דיווח וניהול רישומים של נתני שירותי אשראי למניעת הלבנת הון ומימון טרור), תשע"ח-2018, הקובע בסעיף 18 הוראות לעניין פעילות מאגד כנותן שירותי אשראי.
- עמדת רשות שוק ההון היא כי פרסום צו איסור הלבנת הון מהווה יישום חלקו הראשון של תבחין 1.18 "הסרת מגבלות לפעולתו של מאגד" לגבי מאגדים בפועלים כנותני אשראי. לפיכך על מנת להסיר את החסמים מפעילות מאגדים אלה נדרש לבצע הערכה מחדש של המגבלות שחלות על חברות כרטיסי אשראי בפעילותן מול אותם מאגדים מפוקחים.
- בנק ישראל סבור כי עמדת רשות שוק ההון ביחס לקיום התנאים המפורטים בסעיף 7 לחוק הבנקאות (שירות ללקוח), התשמ"א-1981 (לעניין תחולת הצו ולעניין מועד כניסתו לתוקף) דורשת את קבלת עמדת משרד המשפטים.
- בנק ישראל יבחן יחד עם הגורמים הרלוונטיים במשרד המשפטים ורשות שוק ההון, את התקיימות התנאים שבסעיף 7 לחוק הבנקאות, הבחינה תושלם עד סוף יוני 2018.
- 1.19 פתיחת האוברדרפט לתחרות**
- קיומן של מסגרות אשראי בחשבונות העו"ש של לקוחות, מהוות ברירת מחדל של משיכת יתר עבור הלקוח. ברירת מחדל זו גורמת ללקוח שלא לפנות לספקי אשראי אחרים כדי לבקש הצעת אשראי כנגד משיכת היתר.
- במסגרת החוק נקבע, כי לבקשת הלקוח, הבנק חייב להעביר את המידע אודות יתרת העו"ש של הלקוח לגורם שלישי, כדי שהאחרון יוכל להציע לצרכן הצעה תחרותית לאשראי הבנקאי.
- הסעיף יכנס לתוקף בסוף יולי 2018.
- ב-02.01.2018, הופצה הוראת ניהול בנקאי תקין מספר 367 בנושא בנקאות בתקשורת. הוראה זו כוללת תיקון בנוגע להעברת יתרת חשבון עו"ש על פי סעיף 7.ה לחוק הבנקאות (שירות ללקוח) התשמ"א-1981.

2. דיווחים:

2.1. שיעור ההחזקה בפועל של בנק לאומי ובנק פועלים בחברות לאומי כארד וישראל כרת בהתאמה.⁷

שיעורי ההחזקה לא השתנו בשנים האחרונות, ונכון לסוף 2017 בנק לאומי לישראל בע"מ (להלן: "בנק לאומי") מחזיק ב- 80% ממניות לאומי קארד בע"מ (להלן: "לאומי קארד"), ובנק הפועלים בע"מ (להלן: "בנק הפועלים"), מחזיק ב- 98.2% ממניות ישראל כרת בע"מ (להלן: "ישראל כרת").

2.2. שינוי בשיעור הבעלות של הבנקים בחברת שב"א (שירותי בנקאות אוטומטים).⁸
לא נעשה שינוי בשיעור הבעלות של הבנקים בחברה. נכון לסוף 2017 מחזיק בנק לאומי בכ- 42.2% מהון המניות המונפק והנפרע בחברה, בנק הפועלים מחזיק בכ- 34.5% מהון המניות המונפק והנפרע בחברה, בנק דיסקונט לישראל בע"מ (להלן: "בנק דיסקונט"), מחזיק ב- 20% מהון המניות המונפק והנפרע בחברה והבנק הבינלאומי הראשון לישראל בע"מ, מחזיק בכ- 3.3% מהון המניות המונפק והנפרע בחברה.

2.3. גידול בשיעור בתי העסק הפועלים עם EMV.

EMV⁹ הינה טכנולוגיה שנועדה לאפשר עסקאות בצורה מאובטחת בכרטיס אשראי חכם (כרטיס בעל שבב אלקטרוני). כחלק מטכנולוגיה זו, נדרש בעל הכרטיס להקיש את הקוד הסודי בכל עסקה בכרטיס. מתוך כך, שימוש בכרטיס מסוג זה מצמצם משמעותית את האפשרות להונאות בכרטיס אשראי. בהתאם לנתונים שהתקבלו מחברת שב"א, שיעור המסופים הפועלים בפועל במערכת "אשראית EMV" מסך מצבת המסופים הפעילים נכון לסוף מרץ 2018 הוא כ- 7%. נציין כי שיעור המסופים שיכולים מבחינת החומרה לעשות שימוש במערכת גבוה באופן משמעותי, אולם אלו טרם עברו עדכון ברמת התוכנה. עוד חשוב לציין, כי נתונים אלה הינם ברמת מספר מסופים (POS) ולא ברמת מספר בתי העסק. כמו כן, חיבור המסופים למערכת "אשראית EMV" החל בפועל במהלך חודש אוגוסט 2017, ולכן צפוי לעלות ברבעונים הבאים. עוד יצוין, כי היום קיים חסם לכניסת סולקים חדשים לשוק, מכיוון שלא ניתן לחבר סולק נוסף אל מתג "אשראית", אליו מחוברים הרוב המוחלט של בתי העסק בישראל, זולת שלושת הסולקים הקיימים (שלוש חברות כרטיסי האשראי). מתג "אשראית EMV" תומך במספר רב של סולקים ולכן ככל שיעברו אליו בתי עסק רבים יותר, כך יתאפשר לסולקים חדשים לפעול בשוק.

⁷ על הדו"ח השנתי של החברות

⁸ על- פי הדו"חות השנתיים של חברת שב"א

⁹ ראשי תיבות של שלושה חברות כרטיסי האשראי אשר פתחו את הטכנולוגיה - Visa, Europay, MasterCard ו-Visa.

2.4. צמצום היקף מסגרות האשראי וניצול המסגרות בבנקים עליהם חל סעיף 9(ג) לחוק להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל (תיקוני חקיקה), התשע"ז-2017.

נכון לרבעון הרביעי של שנת 2017, צומצמו מסגרות האשראי של בנק הפועלים ובנק לאומי ב-7.9% ביחס לרבעון הרביעי של שנת 2015. עם זאת, חשוב לציין כי הנתון מתייחס לכלל מסגרות האשראי, ולא רק למסגרות שמעל 5,000 ₪ כפי שצוין בחוק, וזאת לאור מגבלת נתונים.

בימים אלו מתגבש מתווה להפצת הסקרים כפי המופיעים בסעיפים 2.5-2.8.

2.5. יבוצע סקר אשר יבחן בקרב הלקוחות למי צומצמה המסגרת (לאיזה בנק שייך הלקוח, האם צומצמה ללקוח המסגרת, מה היה סכום המסגרת הישן ומה סכום המסגרת החדש).

2.6. יבוצע סקר אשר יבחן את שיעור הלקוחות אשר ביקשו כי חברת כרטיסי האשראי לא תעשה שימוש בפרטיהם במסגרת תפעול ההנפקה.

2.7. יבוצע סקר אשר יבחן מהו שיעור הלקוחות אשר שינו את מנפיק כרטיס האשראי שלהם במועד חידוש הכרטיס (כלומר, שיעור הכרטיסים שלא חודשו).

2.8. יבוצע סקר בקרב בתי עסק קטנים ובינוניים אשר יבחן מהו שיעור בתי העסק המודעים לאפשרות לקחת שיעבוד שני על נכס.

ככל שיעלה מהסקר כי קיימים חסמים הנוגעים לאישור שיעבוד שני על נכס, תבוצע בחינה אד-הוק של מספר הבקשות שהוגשו לבנקים לשעבוד שני על-ידי בית העסק ושיעור הבקשות שאושרו וככול שהדבר אפשרי סיבת הסירוב.

תבחינים הבודקים כניסה של מתחרים חדשים ופעילות של הלקוחות

לאחר הסרת החסמים ניתן לפנות ולבחון את השפעת הסרת החסמים על ההתפתחויות בפועל. למשל על ידי מעקב על כניסה של שחקנים חדשים לשוק והרחבת היקף השירותים המוצע על ידי שחקנים שונים.

3. שחקנים בשוק:

3.1. בנקים¹⁰

3.1.1. בשנה האחרונה לא הוגשו בקשות להקמת בנק חדש.

3.1.2. מתוך כך, לא הוקמו בנקים חדשים.

3.2. סולקים¹¹

3.2.1. בשנה האחרונה הוגשו שתי בקשות מלאות להקמת סולק חדש.

¹⁰ "בנק", כהגדרתו בחוק הבנקאות (רישוי) התשמ"א-1981.

¹¹ "סולק", כהגדרתו בחוק הבנקאות (רישוי) התשמ"א-1981.

3.2.2. שתי הבקשות אושרו (טרנזילה וקארדקום) בנוסף לשלוש חברות הסליקה הוותיקות - cal, לאומי קארד, וישראכרט.

3.3. **אגודות אשראי**

ברשות שוק ההון, ביטוח וחסכון התקבלו שלוש בקשות ראשוניות לקבלת רישיון למתן שירותי פיקדון ואשראי כהגדרתו בחוק הפיקוח. בימים אלה, כחלק מהטיפול בבקשות רישיון האמורות, מתקיים שיח שוטף עם מבקשי הרישיון ונערכת בחינה של האפשרויות השונות להקמה ולהפעלת אגודת פיקדון אשראי.

3.4. **מספר מתפעלי ההנפקה.**

תפעול הנפקה של כרטיס חיוב כולל את כל הפעולות והשירותים הנלווים להנפקת כרטיס חיוב, לרבות הפקת הכרטיס ותפעולו, ולמעט ההנפקה עצמה וקביעת העמלות והעלויות ללקוח הכרוכות בהפקת כרטיס החיוב. בשנה האחרונה לא חל שינוי במספר מתפעלי ההנפקה.

3.5. **מספר מעבדים.**

ספק שירותי עיבוד (Processor) הינו ישות המספקת שירות למנפיק ו/או סולק בהיבטים התפעוליים של טיפול בעיבוד העסקאות בשלבים שונים במחזור החיים של עסקה בכרטיס חיוב. המונח עיבוד (Processing) משמש לעיתים בהיבט רחב כמונח המאגד מגוון פעילות תשלומים כאשר הקו המפריד בין חלק מהפעילויות מטושטש. כיום פועל מעבד אחד.

3.6. **מספר המנפיקים.**

כיום בישראל, כל הבנקים וחברות כרטיסי האשראי הם מנפיקים (14 סה"כ). בנוסף להם, בנק הדואר מנפיק כרטיס דביט והוא בפיקוח משרד התקשורת. ברשות שוק ההון אין חברות שביקשו לקבל או קיבלו רישיון להנפקת כרטיסי חיוב.

3.7. **נותני שירותים לצפייה במידע פיננסי מקוון.**

כאמור בחלק 1 בסעיף 1.3 טרם הושלמה האסדרה של הוראות הדין שיאפשרו צפייה במידע פיננסי מקוון ולכן עדיין לא פועלות חברות לצפייה במידע פיננסי מקוון כאמור בחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים מוסדרים.

3.8. **גופים למתן אשראי ישירות מגורמים פרטיים אחרים (P2P)**

כאמור בחלק 1 בסעיף 1.17 חוק הפיקוח על פעילותן של מערכות לתיווך באשראי מקוון נכנסו לתוקף בחודש פברואר 2018 ועד מועד פרסום דוח זה הוגשו 13 בקשות לקבלת רישיון להפעיל מערכת לתיווך באשראי.

3.9. **ספקי אשראי חוץ בנקאי (מוסדרים).**

רשות שוק ההון, ביטוח וחסכון התקבלו כ-1,150 בקשות לקבל רישיון למתן אשראי. מבקשי הרישיון נחלקים לעוסקים ותיקים, שעסקו במתן אשראי טרם מועד התחילה של החוק וכן לעוסקים חדשים שטרם החלו את פעילותם. לטובת המשך פעילות עסקית

רציפה ובהמשך להוראות החוק, 961 עוסקים ותיקים שהציגו אסמכתאות מתאימות קיבלו אישור המשך עיסוק המאפשר להם להמשיך בפעילותם עד לקבלת החלטת המפקח בעניינם. בנוסף, רשות שוק ההון מטפלת גם ב-185 בקשות לרישיון של עוסקים חדשים. לאחר הפקת אישור המשך העיסוק, וכחלק מתהליך הבדיקה של בקשת הרישיון נבדקים תנאי סף המתייחסים לרישום הפלילי של מבקש הרישיון, נושאי המשרה, בעלי השליטה, העניין או ההשפעה הקיימים בו וכן תנאי סף הבוחנים האם בידיו ההון העצמי הנדרש. אם מבקש הרישיון אינו עומד בתנאים אלו, בקשתו מוגדרת כבקשה שאינה כשירה והוא מועבר למסלול לדחיית רישיון.

3.10. מוסד תשלומים

כאמור בחלק 1 בסעיף 1.16 טרם הוסדרה פעילותם של מוסדות תשלומים ועל כן אין מידע לגבי מספר הגופים המבקשים לפעול כמוסד תשלומים.

3.11. מאגדים

כאמור בחלק 1 בסעיף 1.18 כצעד צופה לתחולת סעיף 7(ב) לחוק הבנקאות (שירות ללקוח), התשמ"א-1981, כבר בחודש אוגוסט 2017 נחתם הסכם התקשרות ראשון, בין סולק לבין גוף המפוקח לפי חוק הפיקוח, לפעילות מאגד תחרותי. נתונים ראשוניים של פעילות המאגד הראשון שהחלה ברבעון האחרון של שנת 2017¹² מצביעים על הפחתת עמלות סליקה לכ-1000 עסקים קטנים ובינוניים בשיעור ממוצע של כ-60%. נתונים ראשוניים אלו עשויים ללמד על פוטנציאל ליצירת איום תחרותי שמוכיל להגברת התחרות במגזר הסליקה של כרטיסי חיוב. לאחר השלמת האסדרה כאמור בסעיף 1.1.8 ולאחר הסרת מגבלות המפקח על הבנקים לפעילות חברות הסליקה מול מאגדים ניתן לצפות כי יכולת המאגדים לפעול כשחקנים תחרותיים עצמאיים תשתפר, היקף העסקאות המרוכזות על ידי מאגדים יגדל ומאגדים נוספים ייכנסו לשוק.

4. תבחינים להתפלגות נתחי השוק, הכמויות והמחירים

לאחר הסרה של חסמים לתחרות ולמעבר לקוחות או לצריכה של שירותים מספקי אשראי שונים וככול שזו תוביל לכניסת מתחרים חדשים ולניסיון של הלקוחות לשפר את תנאיהם, ייתכן שנראה השפעה גם על מבנה השוק. כמו כן, נצפה לראות שינויים בפועל בכמות האשראי, מחיר האשראי ואיכות המוצר.

ניתוח זה של מבנה השוק, הכמויות והמחירים, דורש נתונים מקיפים על הגופים השונים הפועלים בשוק זה. התבחינים בסעיף זה יחושבו החל מיוני 2018 וזאת בתנאי שעד תאריך זה יתקבלו הנתונים מכל הרגולטורים הרלוונטיים על ספקי האשראי השונים במשק – בנקים, חברות כרטיסי אשראי, גופים מוסדיים ונותני אשראי חוץ בנקאיים. זאת, כדי להציג תמונה מהימנה של ההתפתחויות במערכת.

¹² נתונים הנ"ל התקבלו על ידי רשות שוק ההון שלא במסגרת דיווח שוטף ומוסדר ומתייחסים כאמור למאגד אחד.

5. תבחינים לאמצעי התשלום

החוק להגברת התחרות ולצמצום הריכוזיות בשוק הבנקאות בישראל צפוי להשפיע לא רק על שוק האשראי, אלא גם על התחרות בשוק התשלומים ובכלל זה על אמצעי התשלום המשמשים את הציבור לביצוע פעילות פיננסית. לאור זאת, נרצה לעקוב אחר ההתפתחויות בשוק זה ובפרט אחר השינויים בעמלות שמשלמים הלקוחות ובתי העסק ואפשרויות התשלום העומדות בפני הצרכנים.

אמצעי תשלום:

5.1. ירידה במספר הימים הממוצע להעברת הכספים לבית העסק, בחלוקה לסוגי עסקאות-

נכון לסוף 2017, בעסקאות חיוב נדחה, המהוות כ-92% ממספר העסקאות וכ-96% מנפח העסקאות בכרטיסי תשלום, בתי העסק מקבלים את התשלום עבור העסקאות בעיכוב לאחר מועד ביצוע העסקה. עיכוב זה משית עלויות על בתי העסק, שצריכים לממן אותו בעזרת ניכיון שוברי האשראי, אשראי בנקאי או מקורות אחרים. העיכוב בהעברת הכספים מהסולק לבית העסק נובע מהסכמה בין חברות כרטיסי האשראי על עיכוב בהעברת התשלומים מהמנפיק לסולק. על מנת למנוע את הפגיעה בתחרות הנובעת מהסכמה זו בין חברות כרטיסי האשראי, רשות ההגבלים העסקיים פרסמה ביום 25.04.2018 הוראה המחייבת, החל מיום 01.07.2021, מנפיקים של כרטיסי תשלום להעביר את התשלום לסולקים, בגין עסקאות שבוצעו בתשלום אחד, בתוך יום אחד משידור העסקה מבית העסק. הקדמה זו תאפשר גם לסולקים, בתורם, להקדים את העברת התשלום אל בתי העסק.

5.2. ירידה בממוצע עמלות הסליקה של עסקים קטנים ובינוניים, תוך בחינה בנפרד של העמלה

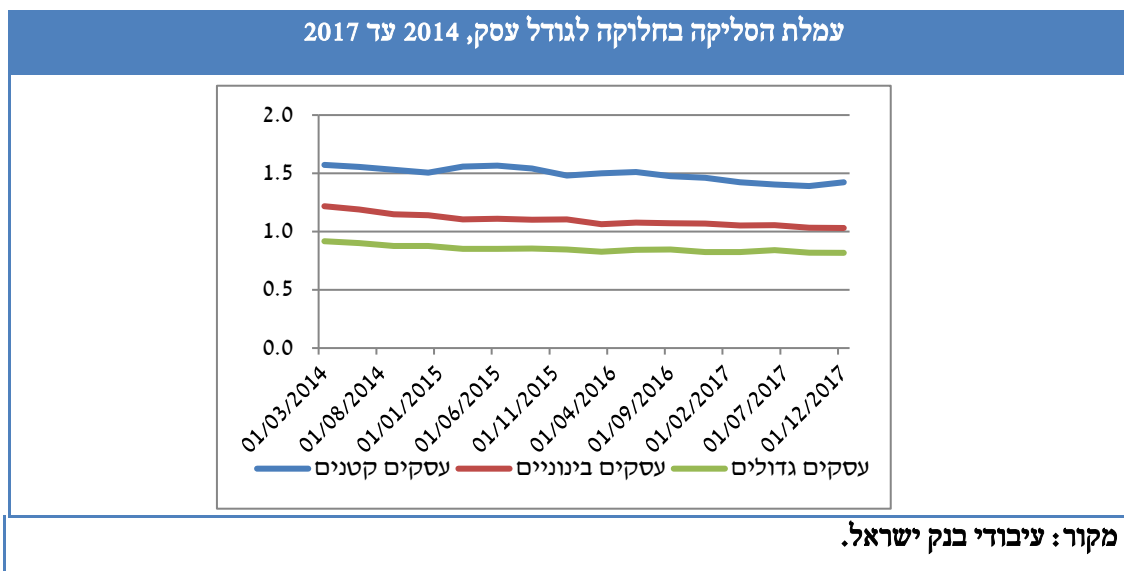
הצולבת ועמלת הסולק, תוך הבחנה לפי גודל בית העסק ובהפרדה לעמלה הממוצעת של שני המותגים הפרטיים יחדיו.

במסגרת תהליך ביצוע עסקה בכרטיסי אשראי, החברה המנפיקה גובה את הכסף מהלקוח ישירות ומעבירה לסולק, בניכוי העמלה הצולבת. לאחר מכן, מעבירה חברת הסליקה לבית העסק את התשלום בניכוי עמלת סליקה.

נכון למרס 2017, העמלה הצולבת עומדת על 0.7% לכרטיסי חיוב רגילים, ו-0.3% לכרטיסי חיוב מיידיים (כרטיסי דביט). עם זאת, במהלך המחצית הראשונה של 2017, עמלת בית העסק בעסקאות דביט עמדה בממוצע על 0.95%, לעומת 0.91% בממוצע בעסקאות מקבילות רגילות¹³. זאת על אף שהעמלה הצולבת בעסקאות דביט נמוכה מהעמלה הצולבת בעסקאות בכרטיסי חיוב רגילים. עם זאת, חשוב לציין כי ההיקף הכספי של העסקאות בכרטיסי חיוב מיידיים הינה מזערית.

¹³ לצורך השוואה זו, בעבור העסקאות הרגילות נלקחו כלל העסקאות שאינן בדביט, בניכוי עסקאות תשלומים (שאינן רלוונטיות להשוואה לעסקאות בדביט) וללא עסקאות במסמך חסר, וזאת בקרב המותגים הפתוחים לסליקה צולבת.

באשר לעמלת הסליקה בחלוקה לגודל עסק, ניתן לראות כי נכון לסוף 2017 נעה העמלה בין 1.4% בממוצע עבור עסקים קטנים, ל- 0.8% בממוצע עבור העסקים הגדולים. עם זאת, ניתן להבחין במגמת ירידה קלה בגובה העמלות. מתוך כך, בממוצע, עמלות הסליקה עומדת על כ-1%, ובקרב המותגים הפרטיים העמלה הממוצעת עומדת על 1.4%.

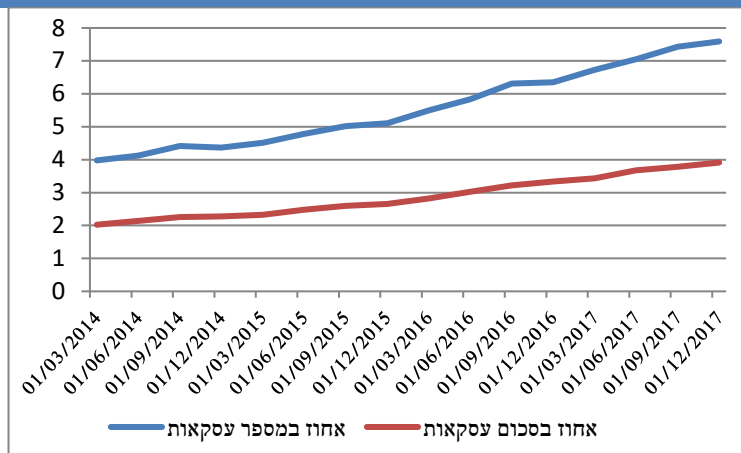
5.3. יציבות או ירידה בעלות דמי הכרטיס ועלויות תפעוליות אחרות המוטלות על מחזיק הכרטיס.

כ-90% מעמלות המוטלות על מחזיקי הכרטיס מיוחסות לדמי הכרטיס עצמם. נכון לסוף שנת 2017, דמי הכרטיס הם בממוצע 8.4 שח.¹⁴ דמי הכרטיס הממוצעים ירדו בכ-0.9 שח ביחס לשנת 2015, וזאת ככה"נ ללא קשר לתמהיל כרטיסי החיוב הקיימים.

5.4. גידול בשיעור כרטיסי הדביט מתוך סך כרטיסי האשראי. בשנים האחרונות ישנה מגמה של עליה בכמות ובסכום העסקאות באמצעות כרטיס חיוב מידי. עם זאת, מדובר באחוז נמוך למדי, כאשר סכום העסקאות באמצעות כרטיס חיוב מידי בסך העסקאות בכרטיסי חיוב עומד נכון לדצמבר 2017 על כ-4% בלבד. בנק ישראל בחן את נושא הכרטיסים המשולבים והחליט בשלב זה שלא לקדם כרטיס משולב. יצוין כי כיום אין איסור על הנפקת כרטיס מסוג זה.

¹⁴ חשוב לציין כי מספר זה מגלם בתוכו סוגי כרטיסים שונים ואוכלוסיות שונות: ישנן אוכלוסיות רבות שאינן משלמות דמי כרטיס (לדוג' חיילים וסטודנטים), דבר המטה את ממוצע דמי הכרטיס מטה. כמו כן, לסוגי כרטיסים שונים ישנם עלויות דמי כרטיס שונים כך, עלות דמי הכרטיס של כרטיס חיוב מידי הינו נמוך משמעותית ביחס לכרטיס אשראי בינלאומי.

סכום ומספר העסקאות בכרטיס חיוב מיידי (דביט) מסך העסקאות (אחוזים), 2014 עד 2017

מקור: עיבודי בנק ישראל.

5.5 מספר המתגים.

מתג היא התשתית המקשרת בין המנפיקים לסולקים (או בין מעבדים מטעמם) לצורך אישור וסליקה של העסקה, לעיתים מבצעת גם את ההתחשבות הכספית בין המנפיקים לסולקים.

כיום פועלים בישראל 2 מתגים, מתג אחד לעסקאות תשלום ומתג שני לעסקאות ATM.

5.6 אפשרות לשימוש במתג ה-ATM לעסקאות חיוב מידי (דביט).

עסקת חיוב מידי היא עסקה לרכישת מוצרים ושירותים באמצעות חיוב מידי של יתרת החשבון. עסקאות הדביט מתבצעות כיום על גבי מתג אשראית של חברת שב"א. ביצוע עסקאות דביט על גבי הפלטפורמות השונות המאפשרות כיום ביצוע עסקאות למשיכת מזומנים יקלו על השחקנים הפועלים כיום בתחום משיכת המזומנים ועל שחקנים חדשים בתחום זה את הכניסה לשוק הנפקת וסליקת עסקאות הדביט. הנושא נבחן במסגרת ועדת ה-ATM (בהובלת מחלקת חות"ם בבנק ישראל) וטרם מוצה הדיון בנושא.

5.7 קביעה ופרסום של דרישות חיבור ובכלל זה עלויות חיבור הוגנות למערכת "שירותים בכרטיסי חיוב" של חברת שב"א.

באחריות חות"ם, מתנהל בהתאם ללוחות הזמנים, יושלם עד ליוני 2018.

5.8 ביצוע של התאמות תפעוליות במערכת "שירותים בכרטיסי חיוב" שתאפשרנה השתתפות עקיפה - דצמבר 2018.

באחריות חות"ם, מתנהל בהתאם ללוחות הזמנים, יושלם עד לדצמבר 2018.

6. תבחינים לבנק דיסקונט וחברת כאל

כאמור, אחת השאלות שהוצבו לפתחה של ועדת היישום היא שאלת הורדת הרף להגדרת בנק בעל הקף פעילות רחב, אשר צפוי להביא למכירת חברת כאל מידי בנק דיסקונט. שאלה זו צפויה לקבל מענה על ידי בדיקה האם אכן השארת הרף ב- 20% מקיימת את המטרות אשר היו בבסיס ההחלטה שלא להפריד את חברת כאל מקבוצת דיסקונט, בראשן ההנחה כי הימצאותה של כאל בתוך קבוצת דיסקונט מסייעת לקבוצה להיות גורם מחולל תחרות בשוק, וכלי של הקבוצה להגיע לבסיס לקוחות רחב וכך להגביר את התחרות בשוק הבנקאות והצבת הקבוצה כסמן ימני לתחרות.

על מנת לאמוד את תרומתה של קבוצת דיסקונט כגורם מחולל תחרות בשוק וכן על מנת לספק וודאות לחברות ולשוק, נקבע תבחין מדיד ספציפי לבנק דיסקונט ולחברת כאל, אשר בוחן את רמת התחרות של חברות אלו. על פי תבחין זה שיעור השינוי המצטבר ביתרות האשראי (ללא עסקים גדולים וללא חו"ל) של קבוצת דיסקונט בישראל (כולל כאל) יהיה בסוף שנת 2020 בטווח שבין 2.5 ל- 4.5 נקודות אחוז¹⁵, מעל שיעור השינוי המצטבר בתקופה זו ביתרות האשראי המצרפיים (ללא עסקים גדולים וללא חו"ל) של 4 הקבוצות הבנקאיות הגדולות האחרות ושתי חברות כרטיסי האשראי שהופרדו. (המעקב אחר תבחין זה יהיה בתדירות חצי שנתית לצורך הבדיקות התקופתיות של מצב התחרות בשוק האשראי).

מתוך כך, מסוף 2016 עד סוף 2017, יתרת האשראי של קבוצת דיסקונט (ללא עסקים גדולים) גדלה ב- 7.05% בעוד יתרת האשראי של ארבעת הקבוצות הבנקאיות הנוספות (ללא עסקים גדולים), גדלה ב- 4.05% בלבד¹⁶, כלומר, שיעור השינוי ביתרות האשראי של קבוצת דיסקונט גבוה ב-3 נקודות אחוז משיעור השינוי ביתרות האשראי המצרפיים של ארבעת הקבוצות הבנקאיות הגדולות ושתי חברות כרטיסי האשראי שברשותן (הצפויות להיפרד)

נכון לסוף 2017, נתח השוק של קבוצת דיסקונט (כולל כאל) ביחס לארבעת הקבוצות הבנקאיות האחרות, המתייחס ליתרות האשראי (פעילות בישראל ללא עסקים גדולים), עומד על 14.2%. ניתן לראות כי החל מתחילת 2016 ועד סוף 2017 נתח השוק של דיסקונט גדל בקירוב בנקודת אחוז.

התפתחות משמעותית נוספת בנתח האשראי של קבוצת דיסקונט, נוגעת להסכם החדש אשר חתמה כאל עם קמעונאית המזון הגדולה בישראל, שופרסל, העוסקת בתפעול של כרטיסי האשראי של מועדון שופרסל פיננסים. הסכם זה בא לאחר ששופרסל סיימה את הסכם ההתקשרות שלה עם לאומי קארד אחרי קשר עסקי של כ-10 שנים.

¹⁵ יובהר כי אין לפרש הפרש בגידול היתרות העולה על 4.5 נקודות האחוז כאי עמידה של דיסקונט וכאל בתנאי התבחין. כמו כן כאמור התבחין רק מהווה אינדיקציה לוועדה ואינו מייצר את שיקול דעתה.

¹⁶ נתונים אלה חושבו על בסיס דיווחי הדו"חות הכספיים כפי שנקבעו בהוראה 856'- מגזרי פעילות פיקוחיים' בהוראות הדיווח לפיקוח על הבנקים. בהוראה זו, "אשראי", כמשמעו בחוק הבנקאות (רישוי), התשמ"א- 1981 (להלן- חוק הבנקאות), למעט ערבות, אשראי תעודות והתחייבות על חשבון לקוח.

חשוב להדגיש, ראשית, שבהתאם לנקבע במסמך התבחינים הבחינה הסופית של תבחין זה תבצע רק ב- 2020. ושנית, שהתבחין המצוין לעיל כמו יתר התבחינים יהוו אינדיקציה לוועדה לצורך קבלת החלטה לגבי הפרדת כאל אך בכל מקרה יוותר לוועדה שיקול דעת בנושא (וכל זאת כאמור במסמך התבחינים).